

gençlik yıllarında yazdığı kaydedilen kitapları da şunlardır: *A'lâmü'l-muhibbîn, İdrâ'ü'l-âkılin ve ihzâ'ü'l-mecânin, Münâzaratü's-seyyid ve'l-âlim* (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, XXII, 294), *Zâdü'l-ukûbâ fi menâkıbi'l-e'imme ve'l-evsiyâ', Riyâzü'l-mü'minin ve hadâ'ıku'l-mütakîn*.

BİBLİYOGRAFYA :

Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât*, Tahran 1390, I, 275; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts., VI, 235-236; Mirza Hüseyin Nürî Tabersî, *Feyz-i Kudsi* (trc. Seyyid Ca'fer Nebevî), Tahran 1374 hş., s. 82, 126, 195; a.mlf., *Necm-i Şâkıb der Ahvâl-i İmâm-ı Gâ'ib*, Tahran, ts., s. 5; M. Takî Dânişpejuh, *Fihrist-i Kitâbhâne-i İhdâ'i-yi Âkâ-yi Seyyid Muhammed Mişkât*, Tahran 1335 hş., III/3, s. 1203-1204; *Nâme-i Dânişverân-i Nâşirî*, Kum, ts. (Dârü'l-fikr), VII, 6; Muhammed Fâzil, *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Haftî-yi Kütübhâne-i Dânişkede-i İlâhiyyât ve Ma'ârif-i İslâmî-i Meşhed*, Tahran 1361 hş., s. 256-257; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşâñifi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, I, 427; IV, 150-151; XVIII, 101; XXII, 294; Abdul-Hadi Hairî, "Mađjilisi", *El²* (İng.), V, 1088; a.mlf., "Mađjilisi-yi Avval", a.e., V, 1089; a.mlf., "Mîr Lawhî", a.e. (İng.), VII, 94-95.

MUSTAFA ÖZ

MİR-i LİVÂ

(میر لواء)

Osmanlı teşkilâtında önceleri sancak denilen idarî bölgenin başında bulunan yönetici, sancak beyi; daha sonra XIX. yüzyılda miralayın üstünde bir askerî rütbe (bk. SANCAK).

MİR-i MİRÂN

(bk. BEYLERBEYİ).

MİR MUHAMMED MA'SÛM

(میر محمد مصوم)

(ö. 1016/1607)

Sindli tarihçi, hekim, şair, asker ve devlet adamı.

Tam adı Mîr Seyyid Muhammed Ma'sûm Nâmî Bakkarî'dir. Aslen Tirmizli olan ataları onun doğumundan birkaç nesil önce Kandeher'a göç etmiş ve burada Baba Şîr Kalender Zâviyesi'ne intisap ederek şeyhin türbedarlığını yapmaya başlamıştır. Babası Mîr Seyyid Sefâî gençliğinde Argun hânedanının başşehri Sind'deki Bakkar'a gitmiş, ilmi, dürüstlüğü ve samimiyetinden etkilenen Sultan Mahmud

Argun tarafından şeyhülislâmlık makamına getirilmişti. Seyyid Sefâî bir müddet sonra bölgenin tanınmış bir seyyid ailesinin kızıyla evlenmiş ve üç oğlu olmuştur. Babalarının vefatıyla aile sıkıntıya düşünce en küçük oğul Muhammed Ma'sûm ilim tahsili için Ekber Şah tarafından Bâbürlü topraklarına yeni katılan Gucerât'a gitti ve özellikle hadis alanında kendini yetiştirerek Mevlânâ Şeyh Hâmid'den icâzet aldı. Aynı zamanda Hindistan'daki İslâm hâkimiyeti ve kültürü konularında bilgi sahibi olan Muhammed Ma'sûm, 1583'te Ekber Şah'ın nazırlarından *Tabakât-ı Ekberî*'nin müellifi tarihçi Nizâmeddin Ahmed Herevî ile tanışıp onun yardımcısı oldu. İlmîni takdir edenlerden Gucerât Valisi Şehâbeddin Ahmed'in girişimiyle Ekber Şah tarafından kendisine önce yirmi, ardından -Ebül-Fazl el-Allâmî'nin *Âyin-i Ekberî*'sine göre- 250 sûvârlık bir mansab verildi; vefatı sırasında ise mansabı 1000 sûvârlık idi.

Savaş sanatında da maharet sahibi olan Mîr Muhammed Ma'sûm Gucerât, Sind ve Dekken seferlerine katılıp özellikle Kandeş muharebelerindeki yararlıklarıyla Ekber Şah'ın dikkatini çekti; başarılarını takdir eden sultan onu özel elçisi sıfatıyla Safevî Hükümdarı Şah I. Abbas'a gönderdi (1011/1602). Safevî sarayında hayat tarzı ve ilmiyle herkesi etkileyen Mîr Muhammed büyük iltifat gördü. Burada dört yıl kalıp Cihangir Şah zamanında Hindistan'a döndü ve onun izniyle Sind'e yerleşti; kısa bir süre sonra da vefat etti ve Bakkar'da sağlığında yaptırdığı türbeye gömüldü. Kaynaklarda ilmi, irfanı ve dürüstlüğüyle takdir kazanan Mîr Muhammed Ma'sûm'un servetini hayır işlerinde harcayan ve ihtiyaç sahiplerinin yardımına koşan çok zengin bir kişi olduğu belirtilmekte, *Müntehabü't-tevârih* müellifi Abdülkadir Bedâünî onun dindarlığındaki samimiyetinden övgüyle söz etmektedir. Özellikle Sukkur ve Bakkar'da bazıları mimari şaheseri sayılan birçok cami, köprü, havuz, bahçe ve köşk yaptırmıştır.

Târîh-i Ma'sûmî adıyla da bilinen *Târîh-i Sind* Mîr Muhammed'in en tanınmış eseridir. Sind'in 92 (711) veya 93 (712) yılında Muhammed b. Kâsım es-Sekafî tarafından fethinden kendi zamanına kadarki tarihini konu alan kitap Sind tarihi hakkındaki yazılmış ilk eser olmasından dolayı dikkat çeker. *Târîh-i Ma'sûmî* dört bölüme ayrılmıştır. Sind'in Emevî ve Abbâsî devirlerinin incelendiği

ilk bölüm Ali b. Hâmid b. Ebû Bekir el-Küfî'nin 613'te (1216) Arapça orijinalinden Farsça'ya çevirdiği *Çeçnâme* (*Fetih-nâme-i Sind*) gibi Arapça kaynakların Farsça tercümelerine dayanmaktadır. İkinci bölümde Delhi Sultanlığı ve mahallî sultanlıklar dönemleri, üçüncüsünde Argun ve Argun Tarhan hânedanları, dördüncüsünde Bâbürlüler'in Sind'i fethi ve fetih sonrası ele alınmaktadır. Özellikle üçüncü bölümde zamanın tanınmış âlim, şair ve sanatkarlarının hayatları hakkında ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Mîr Muhammed Ma'sûm'un daha çok tarihçiliğiyle ün kazanmasına karşılık *Târîh-i Sind* başlı başına güvenilir bir kaynak sayılmamaktadır. Kitapta tarihler ve kronolojik sıralama zaman zaman birbirine karıştırılmış ve başta mahallî Somera hânedanı kısmı olmak üzere pek çok yerinde çeşitli hatalar yapılmıştır. Bu kusurlarına rağmen eser, daha çok üçüncü bölümde yer alan bilgiler ve XVI. yüzyıl Sind sosyokültürel hayatı ile Bâbürlüler hakkındaki değerlendirmeleri açısından vazgeçilmez bir kaynaktır. *Târîh-i Sind* yayımlanmış (Poona 1938) ve bazı bölümleri İngilizce'ye tercüme edilmiştir (*The History of India*, I, 215-252).

Aynı zamanda döneminin şairleri arasında yer alan Mîr Muhammed Ma'sûm gazeller, destanlar, kasideler yazarak bir divan meydana getirmiş ve şiirlerinde mahlas olarak Nâmî nisbesini kullanmıştır. *Ma'denü'l-efkâr* isimli mesnevisi de yaygın biçimde okunmaktaydı. Bunlardan başka *Mufâridât-ı Ma'sûmî* ve iyi bir hekim olduğunu gösteren *Ṭıbb-ı Nâmî* adlı iki risâlesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mîr Muhammed Ma'sûm, *Târîh-i Sind: Târîh-i Ma'sûmî* (nşr. Ömer b. Muhammed Dâvûd-pûte), Poona 1938, s. 124, 257; ayrıca bk. neşredeninin girişi, s. XXVII; Ebül-Fazl el-Allâmî, *Â'in-i Akbarî* (trc. H. Blochmann), Calcutta 1867, I, 230; Abdülkadir el-Bedâünî, *Müntehabü't-tevârih* (nşr. Mevlevî Ahmed Ali - W. N. Lees), Kalküta 1869, III, 364-375; Ferîd Bakkarî, *Zahiretü'l-kavânin* (nşr. Muñülhak), Karaçi 1961, I, 200-204; İskender Bey Münşî, *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî* (nşr. M. İsmâil Ridvânî), Tahran 1377 hş., II, 1047, 1076; Mumtaz Husain Patha, *Sind, Arab Period*, Hyderabad - Pakistan 1938, s. 171, 241, 395; Nasrullah-ı Felsefî, *Zindegâni-yi Şâh 'Abbâs-ı Evvel*, Tahran 1364 hş., IV-V, 1374-1377; *The History of India* (ed. H. M. Elliot - John Dowson), Delhi 1990, I, 212-252; İktidar Husain Siddiqi, "Dynastic History of Sind", *CHIn.*, IV/1, s. 322-325; Mahmudul Hasan Siddiqi, "Târîh-i Ma'sûmî: Date of Its Composition", *JPHS*, XIV/3 (1966), s. 200-207; "Mîr Muhammed Ma'sûm", *El²* (İng.), VII, 96.

İQTIDAR HUSAIN SIDDIQI